

УДК 330
ББК 65.050.9

Комарницький І.Ф., Підгірна В.Н.

**СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ВІДКРИТОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ
ЕКОНОМІК УКРАЇНИ ТА РУМУНІЇ**

Буковинський державний
фінансово-економічний університет,
кафедра загальноекономічних дисциплін,
м. Чернівці, вул. Штерна, 1
тел.: 380372553826
e-mail: bsfa@i.ua

Анотація. У статті досліджено становлення відкритості національних економік України та Румунії в процесі міжнародної інтеграції. За допомогою індексів глобальної конкурентоспроможності й економічної свободи проаналізовано складові відкритості національних економік двох держав, розглянуто вхідні бар'єри.

Ключові слова: інтеграція, конкурентоспроможність, відкритість економіки, лібералізація, інвестиції.

Annotation. This article explores the formation of openness of national economies of Ukraine and Romania in the process of international integration. It was analyzed the openness of national economies of the two states using indices of global competitiveness and economic freedom components, also it was reviewed the entry barriers.

Key words: integration, competitiveness, openness of economy, liberalization, investment.

Вступ. У процесі інтеграції національних економік у глобальний простір національні виробники виходять на міжнародні ринки. Замкнені національні економіки перетворюються у відкриті. У силу відкритості національних економік особливої гостроти набуває проблема конкурентоспроможності й економічної свободи суб'єктів господарювання в цих країнах. З одного боку – відкритість створює додаткові можливості для залучення іноземного капіталу, товарів і послуг. З іншого, – відкриття кордонів не завжди буде на користь національному виробнику країн, що розвиваються, або з перехідною економікою. І конкурентоспроможність, і економічна свобода в таких країнах залежатимуть від політичних, економічних, соціальних, технологічних факторів, які через певні обставини можуть блокувати чи відкривати вхід на національні ринки іноземним виробникам.

Дослідженням проблеми вхідних бар'єрів – факторів, що впливають на економічну свободу господарюючих суб'єктів, на національному рівні займалися С.В.Мочерний, Т.В.Семко, М.В.Кордон, Л.М.Шостак та інші. На міжнародному рівні дослідженню рівня відкритості економіки Румунії були присвячені праці М.Брі, І.Хорга, Н.Сута, Д.Мірон, Д.Попеску, Дж.Джергіна, проте міра дослідження кожної зі складових в умовах євроінтеграційних перетворень є недостатньо досліджуваною.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження чинників становлення відкритості національних економік України та Румунії в процесі їх інтеграційних змін.

Результати. Як відомо, економічна система як об'єкт макроекономічного аналізу – це комплекс підсистем, елементів і їх властивостей у процесі їх взаємодії, спрямованих на виробництво, обмін, розподіл і споживання товарів і послуг, а також на регулювання такої діяльності відповідно до вимог економічних законів та мети суспільства, що породжує нову інтеграційну цілісність [1]. Причому будь-які трансформаційні процеси, що відбуваються в економічній системі, потребують від неї використання матеріально-грошових і нематеріальних ресурсів, і ці затрати тим більші, чим глобальнішими й прогресивнішими є процеси, що відбуваються в національній економіці. Виходячи із цього, система має бути відкритою, тобто мати здатність здійснювати обмін матеріаль-

но-грошовими й інформаційними потоками із зовнішнім середовищем, а також окремих елементів системи між собою. Завдяки зовнішньо- та внутрішньоекономічному обороту, відбувається балансування економічної системи [2].

Сьогодні ми можемо констатувати, що Україна – це країна з відкритою економікою, тобто в структурі ВВП експорт-імпорт має певну питому вагу й грає стимулюючу роль у зростанні національної економіки, а структура виробництва формується під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів.

Таким чином, відкритість національної економіки підвищує ризики й потребує певних заходів щодо внутрішньої структуризації та самоорганізації економічної системи. При цьому елементи системи не можуть залишатись абсолютно постійними, адже вона має реагувати на зміну зовнішнього середовища тому, щоб зберігати цільові параметри, що визначають гомеостаз системи, вона має бути здатна змінити інші свої характеристики, щоб мінімізувати негативний вплив ззовні та збалансувати економічну систему.

Для оцінки реалій розширення рівня відкритості економічної системи будь-якої країни важливо врахувати вплив таких складових: 1) зовнішньоторговельної; 2) фінансової; 3) політичної; 4) інвестиційної; 5) технологічної; 6) комунікаційної складових. Для більш конкретного дослідження спробуємо оцінити вплив цих складових на національну економічну систему України.

Як відомо, зовнішньоторговельна складова характеризує залученість країни в міжнародну торгівлю й рівень лібералізації торговельної діяльності. Україна належить до країн з низькою експортною (до 40%) і високою імпортною квотою (більш 50%) за результатами 2011 року. Частка офісного та телекомунікаційного обладнання в експорті становила не більше 0,6%. Можна зазначити, що такі показники свідчили про те, що на зовнішньому ринку в експортних операціях домінував низькотехнологічний сектор. Разом з тим на імпорт машин та устаткування припадало 16,35% імпорту, з них механічних – 11,09% й електричних – 5,26%. У цілому це підтверджує факт зростання попиту з боку суб'єктів внутрішнього ринку на високотехнологічні товари через нездатність внутрішнього ринку задовольняти їх потреби.

Проте, незважаючи на високий показник включення України в міжнародну торгівлю, сировинна орієнтація експорту й висока імпортна квота свідчать про неефективну міжнародну спеціалізацію.

Фінансова складова виражається в збільшенні міжнародних капіталопотоків у формі прямих і портфельних інвестицій, зростанні обсягів торгівлі на валютних біржах, формуванні регіональних валютних угруповань, розвитку платіжних систем та безготівкових розрахунків тощо.

Позитивні ефекти міжнародної фінансової інтеграції для України полягають у залученні прямих іноземних інвестицій, що приносять значні фінансові ресурси, потужні інвестиції та довгострокові пільгові кредити, а також сучасні методи корпоративного менеджменту, безумовно, якщо правильно скерувати ці потоки.

Унаслідок різкого погіршення економічної ситуації в жовтні 2008 року, Україна та МФВ підписали Меморандум з питань економічної та фінансової політики, який став основою для надання Україні кредиту на умовах “stand-by” у розмірі 11 млрд СПЗ (SDR), що становив 802% української квоти на період з листопада 2008 р. до жовтня 2010 р. Відповідно до ухваленого документа Україна зобов'язалася зменшити дефіцит сектору загального державного управління (без урахування рекапіталізації банків і випуску ПДВ облігацій) з 5,5% ВВП у 2010 р. до 3,5% ВВП у 2011 р. і 2,5% ВВП у 2012 р. Також було введено обмеження на співвідношення гарантованого та державного боргу України, який не має перевищувати 35% до 2015 р.

Ці ефекти проявлялись у збільшенні термінів зовнішніх фінансових запозичень (зокрема, як кредитів, так й облігаційних випадків) і в зниженні ставок щодо кредитів

та облігаційних позик, як державних та муніципальних, так і корпоративних [3]. Проте не варто забувати, що позитивний ефект може поступово перерости в негативний. Це стосується траншів кредиту, які отримувала Україна, адже позики, що надавались, опиралися на низку зобов'язань, які взяла на себе Україна.

Щодо політичної складової, то вказана характеризує рівень включеності країни в глобальні політичні процеси, зокрема, членство в міжнародних організаціях й участь у міжнародних угодах і програмах.

Повноцінно реалізувати зазначену складову можливо за рахунок демократизації відносин між владою й суспільством, яке має проявлятися у зростанні громадської довіри до влади, в утвердженні пріоритету прав і свобод громадянина, неупередженості в ставленні до громадян. При цьому оцінка ефективності роботи державних служб і державного сектору в цілому визначатиметься відкритістю уряду через формування системи “електронного уряду”. Принцип його функціонування полягає в інтерактивному спілкуванні населення з урядовими структурами та дистанційному наданні йому державних послуг. “Електронний уряд” має на меті використання сучасних комунікаційних технологій для забезпечення вільного доступу громадськості до державних структур і впливу на процес прийняття рішень, що, зрештою, має сприяти підвищенню ефективності державного управління. Це засвідчує, до речі, практика європейських країн, зокрема, Німеччини, Великої Британії.

Наступною є інвестиційна складова, адже відомо, що однією із зовнішніх рис відкритості національного господарства є інвестиційна привабливість країни, що забезпечується належними для інвестора умовами господарювання. Як правило, потоки зовнішніх інвестицій направляються до країн, де вкладання капіталів може принести більший прибуток, тобто капіталовіддача буде вищою, а ризики втратити цей прибуток – найнижчий. За останні роки обсяг прямих інвестицій в Україну зростав у середньому на 30%. Це свідчить про певні переваги максимізації прибутку над ризиками, які в Україні є істотними внаслідок нестабільності суспільно-політичної ситуації в державі. Проте варто зауважити, що перманентне протистояння гілок влади не тільки створює форсмажорні обставини для поточного функціонування господарств, але й істотно погіршує імідж країни, адже частка вкладення інвестицій поза межами вітчизняного ринку розцінюється лише двома відсотками [4].

Одне з ключових питань цивілізаційної перспективи України становить обґрунтована й послідовна орієнтація країни на залучення до процесів техноглобалізму. Це зумовлює важливість оцінки технологічної складової відкритості економіки. Вона характеризує рівень розвитку інформаційних комп'ютерних технологій (ІКТ) у країні, відображає потенціал технологічного розвитку внутрішнього ринку, інноваційної діяльності українських підприємств і формування високотехнологічного типу конкурентоспроможності українських товарів на внутрішньому та зовнішньому ринках [5].

Останньою є комунікаційна складова, яка доповнює технологічну складову й характеризує рівень зовнішніх зв'язків населення через міжнародні поїздки й туризм, обсяг міжнародних телефонних переговорів, поштових відправлень і переказів.

За індексом ефективності логістики Україна у 2010 р. зайняла 102-гу позицію серед 155 країн (у 2012 – 66 позицію). Такі позитивні зміни багато в чому пояснюються створенням умов для організації логістичної діяльності, які здатні підвищити конкурентоспроможність, результативність та ефективність функціонування суб'єктів національної економіки України, істотно скоротити розрив між дією й результатом дії, але поки що ці зміни не набули чіткої, повторюваної з року в рік тенденції [6].

Найбільшу питому вагу в реалізації транзитного потенціалу країни має водний (а по суті морський) транспорт – майже 65% і залізничний – 14% (2012 рік). Однак, якщо проаналізувати географію транзитних вантажопотоків, то виявиться, що це в основному

вантажі, що впливають через порти України в Молдову та Білорусь і в меншому обсязі – у Росію й Туреччину. Глобальні вантажопотоки оминають Україну, оскільки, як вважають багато експертів, потенціал залучення європейсько-азійського потоку залежить не від географічного положення, а від пакета послуг, що пропонуються клієнтам. Цей пакет являє собою тривимірну комбінацію швидкості, вартості й надійності доставки.

Таким чином, сьогодні формування вітчизняного ринкового середовища детермінується складними та суперечливими процесами глобалізації світогосподарського розвитку й послідовним переходом багатьох країн від замкнутих національних господарств до економіки відкритого типу, зверненої до зовнішнього ринку.

Прикладом поступової інтеграції до світової спільноти є Румунія. Якщо розглядати ситуацію між двома державами за останні роки, варто зазначити, що, за даними Держкомстату України станом на 1 січня 2011 року, загальний обсяг товарообігу між Україною та Румунією склав 1 388 млрд дол. США, з якого експорт – 705,8 млн дол., імпорт – 682,2 млн дол., позитивне сальдо на користь України вперше за кілька років становило 23,6 млн дол. США. Варто відмітити, що найбільше зростання обсягу румунського експорту до України спостерігалось за такими товарними позиціями: хімічна продукція, електричні машини та устаткування, текстильна продукція, автомобілі й комплектуючі. Проте, за результатами 2011 року, частка ввезених товарів в Україну з Румунії перевищила частку експортованих на 175 млн дол. США, що може бути свідченням стрибкоподібного характеру експортно-імпортних операцій між двома державами. Основними статтями українського експорту до Румунії у 2011 році були: недорогоцінні метали та вироби з них (чавун, феросплави, напівфабрикати із заліза та нелегваної сталі, сталевий прокат), мінеральні продукти (залізна руда та залізорудні концентрати, вугілля, нафта й нафтопродукти), продукція хімічної промисловості (карбід, етилен, вінілхлорид, метиловий спирт, добрива), деревина та вироби з дерева.

Як відомо, у силу відкритості національних економік особливої гостроти набуває проблема конкурентоспроможності й економічної свободи суб'єктів господарювання. У сучасному світі лібералізація торгівлі та відкритість найчастіше розглядаються як важливі компоненти макроекономічної політики, спрямованої на забезпечення економічного зростання й загального добробуту населення. Чи пов'язаний добробут населення з її економічною свободою та конкурентоспроможністю країни? Для відповіді на зазначене питання варто дати кількісну оцінку на основі дослідження взаємозв'язку між ВВП на душу населення, Індексом економічної свободи (далі – ІЕС) та індексом глобальної конкурентоспроможності (ІГК). Для детального аналізу з основних показників 2010 року було сформовано вибірку, яка налічувала 183 країни світу. Розгляд тісноти зв'язку між вищезазначеними індексами та ВВП на душу населення (у поточних доларах США) показав наявність сильної середньостатистичної залежності. При цьому найбільшою (0,81) виявилася щільність зв'язку між ВВП на душу населення (у дол. США) та індексом глобальної конкурентоспроможності [8].

За середнім значенням індексу конкурентоспроможності у 2011 році Україна посіла 82 місце серед 142 країн світу. Відтак Україна покращила свій рейтинг на 7 позицій після 2-річного падіння, що в сукупності вартувало країні 16 позицій. Такого прогресу вдалося досягти, в основному, завдяки поліпшенню макроекономічної ситуації після спаду у 2009 році. Але найбільшу стурбованість викликає інституційне середовище, зокрема, корупція, неефективність бюрократичного апарату й слабкий захист прав власності, що й надалі лишаються дестабілізуючими складовими зазначеного показника.

Що стосується індексу економічної свободи, Україна у 2011 році посіла 163 місце із 179 країн (із значенням індексу 46,1%), погіршивши свій результат на 10 позицій порівняно з 2010 роком (46,4%) і скотившись до рівня кінця 1990-х (у 1999 році – 43,7%). Динаміка індексу, очевидно, демонструє, як після стрімкого покращення результату,

починаючи з кінця 90-х років, Україна після 2005 року розпочала стійкий рух назад. Це переважно пояснюється нерозв'язаними інституційними проблемами (насамперед ідеться про низьку прозорість і неефективність державної політики, відсутність незалежної судової влади та захисту прав власності, марнотратством державних коштів тощо). Що ж стосується Румунії, яка зайняла 64 місце у 2010 році з індексом 64,2%, а в 2011 році – 62 місце з показником 64,4% – було продемонстровано дещо кращу тенденцію у світлі інтеграційних змін [9; 10].

Варто зазначити, що між добробутом країни, рівнем її економічної свободи та конкурентоспроможності спостерігається тісний статистичний зв'язок. Це свідчить про те, що країни з високим рівнем економічної свободи та конкурентоспроможності демонструють високий економічний потенціал, який впливає на рівень добробуту в країні. Формулювання економічної політики держави вимагає врахування цієї закономірності, особливо якщо головною метою політики визначено зростання ВВП країни.

Тим не менш, структурні обмеження й політична нестабільність, втручання держави, постійна загроза експропріації, нерозвиненість фінансового сектору України непрозора й обтяжлива нормативно-правова база, як і раніше, підривають розвиток приватного сектору. Разом з тим держава намагається забезпечити необхідні умови для його розвитку. Останній великий бюджетний дефіцит призвів до напруженості в державних фінансах, змушуючи Україну протистояти завданню відновлення стійкого рівня державних витрат.

Також із зростаючою “відкритістю” економіки пов'язані нові небезпеки макроекономічного характеру, оскільки національні господарства, усе більш інтегруючись у світову економіку, стають легко вразливими щодо всіляких зовнішніх негараздів. Стихійна відкритість, особливо для країн з перехідною економікою, не тільки не сприяє економічному розвитку, але і є погрозою економічної безпеки.

Висновки. Для розвитку кооперації українських і румунських господарюючих суб'єктів на засадах, які б забезпечували можливість реалізації національних інтересів та економічної безпеки, доцільно:

- проводити роботу стосовно прискорення погодження та затвердження Концепції державної промислової політики України, яка б на основі чітко визначених галузевих пріоритетів сприяла побудові корпоративно-коопераційного каркасу економік України та Румунії;
- забезпечувати формування нормативно-правової бази України з питань внутрішньої та міжнародної виробничої кооперації;
- звільнити від сплати ввізного (вивізного) мита й митних зборів у разі імпорту (експорту) продукції, яка поставляється в рамках реалізації спільних проектів;
- запровадити пільгове оподаткування (пільгові ставки податку на прибуток і додану вартість) у рамках проектів у галузях економіки, конкурентоспроможних на світовому ринку, а також у суміжних галузях;
- розробити та впровадити науково обґрунтовану Державну програму інноваційного розвитку України, яка має бути ув'язана з промисловою політикою України – у рамках розбудови адекватної зовнішньоекономічної стратегії та створенню господарського механізму трансакції, який би кореспондував з тенденціями розвитку новітніх міжнародних економічних відносин і був здатний реагувати на поточні зміни у форматах та інструментах забезпечення їх ефективності;
- сфокусувати увагу уряду на обсягах та асортименті міжнародної торгівлі, а також на виборі партнерів у цій галузі, з наданням пільг тим підприємствам, які забезпечують національні виробничі й відтворювальні процеси;
- створити умови для розвитку та вдосконалення сектору фінансових і страхових послуг, а також інфраструктури транспортної галузі й екологічного туризму;

- підвищувати сукупний платоспроможний попит за рахунок збільшення частки оплати праці у вартості вироблених товарів і наданих послуг;
- посилювати регуляторну функцію держави у сфері зовнішньоекономічних трансакцій через формування механізму ефективного економічного співробітництва за всіма геополітичними векторами.

Виходячи із цього, варто пам'ятати, що після вступу України в СОТ і після приєднання Румунії до ЄС країни опинилися перед новими викликами й можливостями. Як скористається кожна з країн потенційними перевагами та загрозами, залежить від політичного, економічного, соціального й технологічного розвитку кожної. При тому варто пам'ятати, що система будь-якого рівня після приєднання нових елементів потребує певних затрат часу, фінансових та організаційних зусиль для коригування внутрішньосистемних зв'язків. Ураховуючи вищезазначене, необхідно вже сьогодні зважити на вислів давньоримського філософа й історика Тита Лівія "Periculum in mora – небезпека у зволіканні", а розпочати реалізацію запропонованого комплексу заходів варто вже нині.

1. Мочерний С. В. Економічна теорія : підручник / С. В. Мочерний, М. В. Довбенко. – К. : Вид. центр "Академія", 2004. – 856 с.
2. Семко Т. В. Відкрита стаціонарна економічна система як об'єкт дослідження національної економіки [Текст] / Т. В. Семко // Економіка та держава. – 2010. – № 9. – С. 24–25.
3. Кордон М. В. Європейська та євроатлантична інтеграція України : навч. посіб. / М. В. Кордон. – К. : ЦУЛ, 2008. – 172 с.
4. Шостак Л. Перспективи позиціонування України у світовій господарській системі [Текст] / Л. Шостак, О. Бадрак // Економіка України. – 2009. – № 7. – С. 38–48.
5. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Кластери та конкурентоспроможність прикордонних регіонів : зб. наук. пр. / відп. ред. Є. І. Бойко ; НАН України, Ін-т регіон. дослідж. – Львів, 2008. – Вип. 3. – 546 с.
6. Pally T. I. Institutional and new trad theory: Pethinking comparative advantage and trade policy / T. I. Pally // IIE: I. of econ. Iss. – Lowishurg. – Vol. 4.2, № 1. – P. 195–208.
7. Офіційний сайт посольства України в Румунії. – Режим доступу : <http://posolstva.org.ua/ua/romania>.
8. The Global Competitiveness Report 2007–2008 [Електронний ресурс] / World Economic Forum. – Режим доступу : <http://www2.weforum.org/maintenance/public.htm>.
9. Gross domestic product per capita (current US\$) [Електронний ресурс] / World bank. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>.
10. World Economic Outlook Database [Електронний ресурс] // IMF: [сайт] / By Countries (country-level data). – Режим доступу : <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2009/01/weodata/weoselgr.aspx>.

УДК 336.14

ББК 65.26

Михайленко С.В.

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СИСТЕМИ БЮДЖЕТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

ПВНЗ "Європейський університет",
Міністерство освіти і науки,
молоді та спорту України,
кафедра фінансів та банківської справи,
03115, м. Київ, б-р акад. Вернадського, 16-В

Анотація. У статті розглядаються концептуальні основи системи бюджетного менеджменту. Обґрунтовано поняття "бюджетний менеджмент", надана характеристика елементам системи бюджетного менеджменту, запропоновані теоретичні засади функцій і принципів бюджетного менеджменту.

Ключові слова: бюджетний менеджмент, система елементів бюджетного менеджменту: об'єкт, суб'єкти, предмет, методи, функції, принципи, процедури.